

Олесь Федорук

ЗАУВАГИ ДО АВТОГРАФІВ ШЕВЧЕНКА

В Архіві-музеї імені Дмитра Антоновича Української вільної академії наук у США зберігаються Шевченкові автографи, які залишилися поза увагою упорядників Повного зібрання творів Тараса Шевченка – оригінал і дві фотокопії.

1. Офорт “Приятелі” з дарчим написом:

“М.М.Лазаревскому / Т.Шевченко”.

Напис ледве прочитується; його зроблено червоним олівцем під офортom на картонному паспарту.

2. Фотокопія обкладинки Шевченкової поеми “Тризна” з дедикацією:

“Викторови Закревському / оть Т.Шевченка”.

3. Фотокопія розвороту невідомого видання з дарчим написом на другій сторінці форзацу (або звороті контритула). Напис, очевидно, адресовано синові Варфоломея Шевченка Йосипові:

“Моему лютому / сенашови Йосипо / ви / Дядько Тарась

25 лютого / 1860 року”.

Організатор архіву-музею та його хранитель Володимир Міяковський, що пильно стежив за шевченківською тематикою і при кожній нагоді друкував нові матеріали про Т.Шевченка, про ці дарчі написи нічого не знав, оскільки до архіву-музею вони надійшли вже після смерті В.Міяковського разом із шевченківською колекцією Андрія Терещенка, колишнього директора

будинку-музею Т.Шевченка на Козиному болоті в Києві. Як Шевченків офорт потрапив до А.Терещенка, невідомо. Імовірно, він належав будинку-музею й був вивезений із Києва на Захід разом з іншими фондovими матеріалами під час німецької евакуації¹. Фотокопії зроблені таки з музейних експонатів – про це свідчать інвентарний номер та печатка на них, які проглядаються на світлинах. Оригінали сьогодні знаходяться у фондах Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка.

Варто зробити декілька доповнень і виправити кілька недоглядів у новому академічному зібранні творів Т.Шевченка.

У публікації дарчого напису Олександрю Лазаревському на “Кобзареві” 1860 року усічено частину фрази. Надруковано: “Чистому серцем доброму козакові Олександрю Лазаревському”², а далі пропущено підпис і дату: “Кобзарь Тарас. 6 лютого 1860”.

У рубриці “Дарчі написи на фотографіях Т. Г. Шевченка” опубліковано чотири дедикації поета – Арсенію Білокрисенкові, Федору Лазаревському, Миколі

¹ Див.: [Скрипка Т.]. Будинкові-музею Тараса Шевченка – 75 років // *Віра*. – 2003. – Ч. 3. – С. 12.

² Шевченко Т. Повне збір. тв.: У 12 т. – К., 2003. – Т. 6. – С. 241. Далі, посилаючись на це видання, вказую сторінку.

Щепкіну та Костянтину Шрейдерсу. Проте відомий принаймні ще один дарчий напис Т.Шевченка на світлині 1860 року роботи Миколи Досса: “Василію Васильєвичу Тарновському меншому на пам’ять Т.Шевченко. 1860. 8 стичня”³.

У виданні пропущено Шевченків підпис під відомим шаржем на поета, що його 1858 року зробив Михайло Мікешин. Уперше малюнок опублікував Павло Зайцев 1914 року в “Русском библиофиле” і згодом повторно репродукував у своїй статті “Шевченко в карикатурі й Шевченко — карикатурист”⁴, навівши там і Шевченків підпис: “Немой восторг от Айра Олдриджа”. Цей напис слід було помістити в розділі “Нотатки Шевченка”, який треба було запровадити у виданні. У цьому розділі годилося б також подати Шевченкову маргіналію у книжці “Малороссийские песни, изданные М.Максимовичем” (Москва, 1827), що зберігається в бібліотеці Гарвардського університету (“Houghton Library”). У цьому виданні Т.Шевченко підкреслив М.Максимовичу примітку до пісні “Козак і Дзюба” — “Некоторые места изменены мною по другому списку сей песни” — і приписав: “напрасно”⁵. Степан Захаркін зазначає в ньому ще одну нотатку Т.Шевченка, яку чомусь не подав Д.Чижевський (можливо, сумніваючись в автентичності Шевченкового автографа). Під друкованим текстом пісні “Їхав козак за Дунай” Т.Шевченко записав строфу, відсутню в публікації: “Тебе ж, мила, не забуду, / Поки жив на світі буду, / Коли ж умру на війні — / Поплач обо мні!”⁶. Ця нотатка стосується розділу “Записи народної творчості”.

Серед дарчих написів на офорті “Приятелі”, поданих у виданні, є такий: “Козакові Миколі Білозерському на пам’ять “Основи”. 12 марта 1860 року. Т.Шевченко”. Адресата напису в коментарі атрибутовано як Миколу Михайловича Білозерського (247, 567). Насправді тут йдеться про іншого Білозерського — Миколу Васильовича, сина редактора “Основи” Василя Білозерського.

Микола Михайлович Білозерський, автор відомої публікації “Тарас Григорьевич Шевченко по воспоминаниях разных лиц”, про подарований офорт жодним словом у ній не згадав, натомість зауважив, що з Т.Шевченком особисто знайомий не був. Цей факт мав би принаймні насторожити, спонукавши не так категорично твердити про адресата напису. Що йдеться саме про Миколу Васильовича, промовляє не тільки згадка в написі про “Основу” (ще один аргумент на користь того, що адресатом був не Микола Михайлович, який до цього журналу стосунку не мав), а й характерне звернення “козакові Миколі”. Така сама фраза міститься в листі Василя Білозерського до Марка Вовчка від 4 листопада 1859 р., де майбутній редактор “Основи” пише про свою однорічну дитину: “Наш козак Микола дякує Вам за пам’ять, посилає Вам привітний чолом [...]. Щодня розумнішає: вже й книжки читає, і пише, і показує, як гулі на головку сіли, і багато дечого розуміє”⁷.

Інша помилка у виданні пов’язана з хибною паспортизацією офорта “Приятелі” з дарчим написом Миколі Костомарову. У коментарі до публікації зазначено, що цей напис подається “за автографом”, який зберігається в Національному музеї у Львові (вказано також інвентарний номер) (567). Насправді жодного офорта “Приятелі” в названому музеї немає й ніколи не було, а публікацію здійснено не за автографом, а за академічним десятитомником⁸, звідки це помилкове твердження й запозичено. Де насправді знаходиться офорт — невідомо (напевно, цього не знають і ті науковці, які готували відповідний розділ в академічному дванадцятитомнику).

³ Шиманский С. Т. Г. Шевченко в фотографиях современников // Советское фото. — 1939. — № 3. — С. 6. Цит. за: Яцюк В. Таїна Шевченкових світлин. — К., 1998. — С. 67. Світлина з дарчим написом зберігається в Національному музеї Тараса Шевченка.

⁴ Назустріч. — 1935. — Ч. 6. — 15 берез. — С. 1.

⁵ Д. Ч[ижевський]. Книга, що була в руках Шевченка та Куліша // Шевченко. — Нью-Йорк, 1952. — Річн. 1. — С. 22-23.

⁶ Захаркін С. Рукописна україніка в Гарварді: Короткий огляд // Гарвардський апостроф. — [Кембридж (Массачусетс)], 1998. — Ч. 2. — С. 16; Він же: Рукописна україніка в бібліотеці Гарвардського університету (короткий огляд) // Молода нація: Альманах. — К., 1999. — [Вип.] 11. — С. 183-184.

⁷ Листи до Марка Вовчка: У 2 т. — К., 1979. — Т. 1. — С. 73.

⁸ Шевченко Т. Повне збір. тв.: У 10 т. — К., 1964. — Т. 10. — С. 26-27.